

Φιλαδελφείας Μητρόπολις (Οθωμανική Περίοδος)

Summary :

Παλαιά εκκλησιαστική επαρχία με έδρα τη Φιλαδέλφεια. Παρέμεινε μέχρι το 1390 αυτοδιοικούμενη, οπότε περιήλθε στη μουσουλμανική εξουσία. Προς το τέλος του 16ου αιώνα, η μητρόπολη καθίσταται ανενεργή. Από τις αρχές του 18ου αιώνα, ως αποτέλεσμα της δημογραφικής και οικονομικής αναβίωσης του ορθόδοξου χριστιανικού στοιχείου της περιοχής, αρχιερείς εγκαθίστανται εκ νέου στη Φιλαδέλφεια.

Geographical Location

Δυτική Μικρά Ασία

Historical Region

Λυδία – Φρυγία

Administrative Dependence

Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως

1. Εισαγωγικά

Η [Φιλαδέλφεια](#) συνιστούσε την έδρα μιας από τις παλαιότερες επισκοπές της Μικράς Ασίας, η οποία υπήρχε ήδη από την Αποστολική εποχή (1ος αι. μ.Χ.). Κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, την Πρώιμη και τη Μέση Βυζαντινή περίοδο ήταν ενταγμένη στην [εκκλησιαστική επαρχία Λυδίας](#) και ήταν εξαρτημένη από την πρωτεύουσά της, τις [Σάρδεις](#). Αποσπάστηκε από τη μητρόπολη Σάρδεων και αναδείχθηκε σε έδρα [μητρόπολης](#) κατά την περίοδο της βασιλείας του Ισαακίου Β' Αγγέλου (1185-1195).¹

2. Υστεροβυζαντινή περίοδος

Η μετέπειτα εκκλησιαστική ιστορία της μητρόπολης Φιλαδελφείας χαρακτηρίζεται από τις ειδικές συνθήκες που επιδρούν στους χριστιανικούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας λόγω της επέκτασης της μουσουλμανικής κυριαρχίας και του αγώνα των Βυζαντινών να την αποτρέψουν. Η συνεπαγόμενη φθορά του χριστιανικού πληθυσμού συνοδεύτηκε από παρακμή των εκκλησιαστικών αρχών, με αποτέλεσμα να μείνουν ανενεργές πολλές παλαιές επισκοπές· αυτό παρατηρείται και στην περιοχή της Λυδίας, ακόμα και της μητρόπολης των Σάρδεων, που απορροφήθηκε από τη μητρόπολη Φιλαδελφείας το 1382.² Καθώς η Φιλαδέλφεια καταφέρνει να αποφύγει τη μοίρα των λοιπών βυζαντινών κτήσεων στη δυτική Μικρά Ασία και να παραμείνει εκτός της άμεσης τουρκικής εξουσίας καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια του 14ου αιώνα, έως το 1390,³ είναι φυσικό να θεωρούμε ότι οι εκκλησιαστικοί άρχοντες της πόλης διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στις υποθέσεις κατά την περίοδο της ιδιότυπης αυτοδιοίκησής της. Και πράγματι, αυτό μαρτυρείται ρητά από το [Νικηφόρο Γρηγορά](#) για το μητροπολίτη [Θεόληπτο](#) (1293-προ του 1326), τον οποίο άλλο κείμενο του 1314 τον χαρακτηρίζει «σωτήρα της πόλεως».⁴

Ανάλογος ρόλος και δράση πρέπει να αναμένεται και από τον επόμενο μητροπολίτη, το Μακάριο Χρυσοκέφαλο (1336-1382), διακεκριμένο εκκλησιαστικό άνδρα και λόγιο, ο οποίος παρέμεινε στη Φιλαδέλφεια κατά το μεγαλύτερο μέρος της μακράς θητείας του, πλην των ετών 1345-1347, 1350-1354, 1365 και 1368, οπότε βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη ως συνοδικός.⁵ Όμως, από πληροφορία του Ιανουαρίου του 1365, είναι γνωστό ότι μερίδα «κακώς και αθέως διακειμένων» μεταξύ του πληθυσμού είχε στραφεί εναντίον της εκκλησιαστικής αρχής της πόλης, καταπατώντας τα περιουσιακά στοιχεία της Εκκλησίας και εξυβρίζοντας το μητροπολίτη,⁶ γεγονός που προφανώς συντέλεσε στην αναχώρησή του για την Κωνσταντινούπολη κατά το ίδιο έτος. Αυτό το γεγονός, που έτυχε της έντονης καταδίκης του Πατριαρχείου, πιθανότατα αντικατοπτρίζει πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις που λάμβαναν τότε χώρα σε αυτή την απομονωμένη και αυτοδιοικούμενη βυζαντινή πόλη στο μέσο της μουσουλμανικής επικράτειας. Η ιδιαίτερη μέριμνα του Πατριαρχείου για τη

Φιλαδελφείας Μητρόπολις (Οθωμανική Περίοδος)

μικρασιατική αυτή πόλη που κατόρθωνε να παραμένει εκτός ισλαμικής κυριαρχίας τονίζεται από τις ενέργειες μετά το θάνατο του μητροπολίτη Μακαρίου το 1382, οπότε υπήρξε άμεση μέριμνα προς πλήρωση της θέσης με την εκλογή του, μη κατονομαζόμενου, [μητροπολίτη Κοτυαείου](#) (ίσως πρόκειται για το Νήφωνα, που μνημονεύεται ως μητροπολίτης Κοτυαείου το 1370), ο οποίος ανέλαβε σύντομα (1385) και τη διοίκηση της [Ιεραπόλεως](#) και των [Συνάδων](#) (το ίδιο το [Κοτυαείου](#) όμως εκχωρήθηκε τότε στο [μητροπολίτη Λαοδικείας](#) και το 1386 στον [Προύση](#)).⁷

3. Πρώιμη Οθωμανική περίοδος

Η υπαγωγή της πόλης στη μουσουλμανική εξουσία (1390) συντελείται με μάλλον ειρηνικό τρόπο, αφού δεν υπάρχουν ενδείξεις σοβαρής φθοράς του χριστιανικού πληθυσμού. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι το Μάιο του 1394 τοποθετείται νέος μητροπολίτης (πιθανώς ονομάζεται Παύλος), στον οποίο εκχωρούνται επίσης η [Κούλα](#) και η Κόλις, ενώ διατηρείται η αρμοδιότητα του μητροπολίτη Φιλαδελφείας επί των [Συνάδων](#). Από ρύθμιση του ίδιου έτους, κατά την οποία ο μητροπολίτης Φιλαδελφείας όφειλε να καταβάλλει στο Πατριαρχείο 20 **υπέρπυρα** ετησίως, και από πληροφορία ότι 15 υπέρπυρα είχαν καταβληθεί κατά το έτος εκείνο, φαίνεται ότι παρά τη σημαντική μεταβολή που είχε επέλθει στο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς της πόλεως η μητρόπολη δε στερείτο πόρων.⁸ Σημαντικό πλήγμα δέχτηκε το χριστιανικό στοιχείο της πόλης κατά την κατάληψή της από τον Ταμερλάνο (1402), οπότε μαρτυρείται ότι και ο μητροπολίτης αναγκάστηκε να αλλαξοπιστήσει· πάντως, ο χριστιανικός πληθυσμός της πόλης δεν εξαλείφθηκε και, στη συνέχεια, η πόλη εξακολούθησε να έχει μητροπολίτες, όπως άλλωστε συνάγεται από την καταγραφή της στα **βεράτια** του 1483 και του 1525.⁹ Δύο γνωστοί ονομαστικά μητροπολίτες του 16ου αιώνα είναι ο Γαβριήλ (1561) και ο Σωφρόνιος (1575), που αποτελεί τον τελευταίο μητροπολίτη της πόλης στη διάρκεια αυτής της φάσης της ιστορίας της.¹⁰

Πιθανώς λόγω της περαιτέρω αριθμητικής μείωσης του χριστιανικού στοιχείου της περιοχής, η μητρόπολη καθίσταται ανενεργή (το ίδιο συμβαίνει και με τη μητρόπολη της κοντινής [Λαοδικείας](#) κατά την ίδια εποχή) και από το 1577 τον τίτλο του μητροπολίτη Φιλαδελφείας φέρει ο εκάστοτε αρχιερέας της ορθόδοξης κοινότητας της Βενετίας, με πρώτο το Γαβριήλ Σεβήρο (1577-1616).

4. Ύστερη Οθωμανική περίοδος

Η περίοδος απενεργοποίησης της μητρόπολης Φιλαδελφείας και απονομής του αρχιερατικού τίτλου της στον επικεφαλής των ορθόδοξων της Βενετίας διήρκεσε ενάμιση περίπου αιώνα, έως τις αρχές του 18ου αιώνα· τότε άρχισαν να αποστέλλονται νέοι αρχιερείς σε αυτή, προφανώς λόγω δημογραφικής και οικονομικής αναβίωσης του ορθόδοξου χριστιανικού στοιχείου, το οποίο δεν είχε πάψει να υφίσταται στην ίδια την πόλη της Φιλαδέλφειας και σε άλλα μέρη της Λυδίας και της Φρυγίας (π.χ. Κούλα, Ντενιζλί κ.α.), αν και είχε εν τω μεταξύ εκτουρκιστεί γλωσσικά.¹¹

Η αναγέννηση αυτή του χριστιανικού στοιχείου συντελείται οπωσδήποτε κατά το 19ο αιώνα, γεγονός στο οποίο πρέπει να έπαιξε ρόλο η ύπαρξη σημαντικών εμπορικών σταυροδρομιών στην περιοχή, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη πόλεων, όπως το [Σαλιγλί](#) και το Ουσάκ, στα οποία συγκεντρώθηκε και υπολογίσιμος αριθμός χριστιανών (είναι χαρακτηριστικό ότι στο Σαλιγλί, όπου δεν υπήρχε χριστιανικό στοιχείο έως το 1870, οι χριστιανοί έφτασαν τους 1.100 προ του 1905).¹² Με βάση την ελληνική απογραφή που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ξενοφάνης* το 1905, η μητρόπολη Φιλαδελφείας περιλάμβανε 19 ορθόδοξες κοινότητες, αποτελούμενες ως επί το πλείστον από τουρκόφωνους, με συνολικό ορθόδοξο πληθυσμό 14.003 άτομα, 25 ενοριακούς ναούς και 23 ιερείς. Σημαντικότερες από τις κοινότητες υπήρξαν εκείνες της Φιλαδέλφειας (4.000 άτομα), της περιοχής Κούλα (2.800), του Ουσάκ (2.000), του Ντενιζλί (1.600) και του Σαλιγλί (1.100), ενώ στη μητρόπολη Φιλαδελφείας είχε υπαχθεί και η ευάριθμη κοινότητα που είχε συγκροτηθεί στο [Αφιόν Καραχισάρ](#) από πρόσφατα εγκατεστημένους εκεί ορθόδοξους, που μέχρι το 1905 δε διέθεταν σχολείο, εκκλησία και ιερέα.¹³

1. Fedalto, G., *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis: Series Episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium. I. Patriarchatus Constantinopolitanus* (Padova 1988), σελ. 186-187.

Φιλαδέλφειας Μητρόπολις (Οθωμανική Περίοδος)

2. Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* II (Vindobonae 1862), αρ. CCCLVII, σελ. 46.
3. Η επιτυχία αυτή των αρχών και των κατοίκων της Φιλαδέλφειας, να διατηρήσουν την αυτοδιοίκηση της πόλης σχεδόν ολόκληρο αιώνα, παρά την απομόνωσή της από τη βυζαντινή επικράτεια και την κύκλωσή της από τα τουρκικά εμιράτα, είναι αρκετά παράδοξο φαινόμενο. Κατά καιρούς, η τουρκική πίεση ήταν έντονη και είναι γνωστές περιπτώσεις πολιορκιών της, όπως μεταξύ 1322 και 1326, οπότε η πόλη απαλλάχθηκε από την πίεση του εμιράτου Γκερμιγιάν χάρη στην επέμβαση των Μογγόλων, ή το 1346-1348, οπότε οι κάτοικοι της απέκρουσαν επίθεση του Umur Ayd?noğlu. Τελικά η μουσουλμανική εξουσία επιβλήθηκε στην πόλη το 1390, όταν ο Οθωμανός σουλτάνος Βαγιαζίτ Α' κατέλαβε και αυτή μαζί με τα γύρω τουρκικά εμιράτα. Schreiner, P., “Zur Geschichte Philadelphias im 14. Jahrhundert (1293-1390)”, *Orientalia Christiana Periodica* 35 (1969), σελ. 375-427· Beldiceanu-Steinhilber, I., “Notes pour l’histoire d’Alasehir (Philadelphie) au XIVe siecle”, στο Ahrweiler, H. (επιμ.), *Philadelphie et autres etudes* (Byzantina Sorbonensia 4, Paris 1984), σελ. 17-54· Lemerle, P., “Philadelphie et l’emirat d’Aydin”, στο Ahrweiler, H. (επιμ.), *Philadelphie et autres etudes* (Byzantina Sorbonensia 4, Paris 1984), σελ. 55-67. Είναι γεγονός όμως ότι η πόλη κατέβαλε φόρο υποτέλειας στο εμιράτο Γκερμιγιάν, όπως μαρτυρείται ρητά για το έτος 1316, ενώ η αποφυγή υπαγωγής της στην άμεση μουσουλμανική εξουσία μάλλον οφείλεται σε πολιτικούς λόγους (διατήρηση ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ των εμιράτων αφού βρισκόταν σε στρατηγική θέση και αποτελούσε συγκοινωνιακό κόμβο) ή οικονομικούς, καθώς η πόλη ήταν κέντρο βαφής μεταξωτών υφασμάτων και παραγωγής των λεγόμενων «βλατιών» και οικονομικό κέντρο μαζί με τη Λαοδικεία (Ντενιζλί).
4. Γρηγοράς, Ν., *Ρωμαϊκή Ιστορία* I, στο Schopen, L. (επιμ.) (Bonn 1829), σελ. 221· Schreiner, P., “Zur Geschichte Philadelphias im 14. Jahrhundert (1293-1390)”, *Orientalia Christiana Periodica* 35 (1969), σελ. 388.
5. Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* I (Vindobonae 1860), αρ. CVIII, σελ. 242, αρ. CIX, σελ. 255, αρ. CXX, σελ. 270, αρ. CXXXIII, σελ. 300, αρ. CXLII, σελ. 326, αρ. CXLVIII, σελ. 333-34, αρ. CLII, σελ. 341, αρ. CLIV, σελ. 345, αρ. CXCIV, σελ. 450, αρ. CCVIII, σελ. 467, αρ. CCXII, σελ. 471, αρ. CCXX, σελ. 476, αρ. CCXXI, σελ. 477, αρ. CCXXVIII, σελ. 488, αρ. CCXXXVIII, σελ. 498.
6. Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* I (Vindobonae 1860), αρ. CCII, σελ. 457-61.
7. Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* I (Vindobonae 1860), αρ. CCLXXXVII, σελ. 539· Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* II, (Vindobonae 1862), αρ. CCCLVII, σελ. 45-47, αρ. CCCLXXX, σελ. 87, αρ. CCCLXXXVI, σελ. 90, αρ. CCCCXLIII, σελ. 177, αρ. CCCCLXII, σελ. 209-10.
8. Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana* II (Vindobonae 1862), αρ. CCCCLXII, σελ. 209-210· Fedalto, G., *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis: Series Episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium. I. Patriarchatus Constantinopolitanus* (Padova 1988), σελ. 186.
9. Ζαχαριάδου, Ε., *Δέκα Τουρκικά Έγγραφα για τη Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567)* (Αθήνα 1996), σελ. 115, 134.
10. Fedalto, G., *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis: Series Episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium. I. Patriarchatus Constantinopolitanus* (Padova 1988), σελ. 186-87.
11. Η Φιλαδέλφεια αναφέρεται ανάμεσα στις έδρες μητροπόλεων στο βεράτι του 1662, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι η μητρόπολη ήταν ενεργή, απλώς η πόλη περιλαμβάνεται στον κατάλογο ως δυνάμει έδρα μητροπόλεως, όπως και το Ελμαλί της Λυκίας. Βλ. Κονόρτας, Π., *Οθωμανικές Θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο: Βεράτια για τους Προκαθήμενους της Μεγάλης Εκκλησίας (17ος-αρχές 20ού αιώνα)* (Αθήνα 1998), σελ. 232-233.
12. Ανώνυμος, «Στατιστική της επαρχίας Φιλαδέλφειας», *Ξενοφάνης* 3 (1905-1906), σελ. 238-239· Ιωαννίδης, Τ., «Αναμνήσεις από το Σαλιχλή», *Μικρασιατικά Χρονικά* 8 (1959), σελ. 377-384.
13. Ανώνυμος, «Στατιστική της επαρχίας Φιλαδέλφειας», *Ξενοφάνης* 3 (1905-1906), σελ. 238-239. Βλ. επίσης Ανώνυμος, «Θρησκευτική και παιδευτική κίνησης εν Μικρά Ασία», *Ξενοφάνης* 2 (1904-1905), σελ. 431.

Bibliography :

Φιλαδέλφειας Μητρόπολις (Οθωμανική Περίοδος)

	Ζαχαριάδου Ελισάβετ , <i>Δέκα Τουρκικά Έγγραφα για τη Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567)</i> , Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 1996
	Κονόρτας Π. , <i>Οθωμανικές Θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Βεράτια για τους προκαθήμενους της Μεγάλης Εκκλησίας (17ος-αρχές 20ού αιώνα)</i> , Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1998
	Schreiner P. , "Zur Geschichte Philadelphieas im 14. Jahrhundert (1293-1390)", <i>Orientalia Christiana Periodica</i> , 35, 1969, 375-431
	Lemerle P. , "Philadelphie et l'émirat d'Aydin", Ahrweiler H., <i>Philadelphie et autres etudes</i> , Paris 1984, Byzantina Sorbonensia 4, 55-67
	Beldiceanu-Steinherr I. , "Notes pour l'histoire d'Alaşehir (Philadelphie) au XIVe siècle", Ahrweiler H. (επιμ.), <i>Philadelphie et autres etudes</i> , Paris 1984, Byzantina Sorbonensia, 17-54
	Ανώνυμος , "Στατιστική της επαρχίας Φιλαδέλφειας", <i>Ξενοφάνης</i> , 3, 1905-1906, 238-239

Glossary :

	μπεράτι (βεράτι), το Σουλτανικό έγγραφο κανονιστικού χαρακτήρα, με περιεχόμενο την απόδοση κάποιου αξιώματος ή την απονομή προνομίων σε άτομα ή ομάδες. Μπεράτια δίνονταν σε όλους τους κρατικούς λειτουργούς, αλλά και στα μέλη του ανώτατου κλήρου, όπως οι πατριάρχες και οι μητροπολίτες.
	υπέρπυρο, το Βυζαντινό κοιλόκυρτο χρυσό νόμισμα 4,3 γραμμαρίων και 20,5 καρατιών, που εισήχθη το 1092 από τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό. Διατηρήθηκε σε χρήση μέχρι το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με μεγάλες αλλαγές στην περιεκτικότητα σε χρυσό.

Sources

Γρηγοράς, Ν., *Ρωμαϊκή Ιστορία I*, Schopen, L. (επιμ.) (Bonn 1829).

Fedalto, G., *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis: Seires Episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium. I. Patriarchatus Constantinopolitanus* (Padova 1988).

Ιωαννίδης, Τ., «Αναμνήσεις από το Σαλιχλή», *Μικρασιατικά Χρονικά* 8 (1959), σελ. 377-384.

Miklosich, F. – Müller, J., *Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, sacra et profana I-II* (Vindobonae 1860, 1862).

Auxiliary Catalogues

Λίστα γνωστών μητροπολιτών Φιλαδέλφειας 14ος - 20ος αι. (μέχρι το 1922)

Θεόληπτος (1293-προ του 1326)

Μακάριος Α' Χρυσοκέφαλος (1336-1382)

Ανών. πρώην Κοτταείου (Νήφων;) (1382-1394;)

Πάυλος (;) (1394-1402)

Μακάριος Β' (1454, 1456)

Φιλαδελφείας Μητρόπολις (Οθωμανική Περίοδος)

Ιωακείμ (1497)
Νεόφυτος (1546)
Γαβριήλ (1560-61)
Σωφρόνιος (1575)
Μακάριος Γ' (1721)
Ιωαννίκιος (1725)
Ιωάννης Μαστροκωνσταντάκης (1733)
Ιωαννίκιος (1798)
Ιάκωβος (1800)
Δωρόθεος Α' (1800)
Δωρόθεος Β' Πρώιος (1805-1813)
Γαβριήλ Γ' (1813)
Πανάρετος (1836)
Δανιήλ (1838-1844)
Σωφρόνιος Β' (1845-1849)
Ιωαννίκιος Β' (1849-1860)
Μελέτιος Β' (1860-1869)
Διονύσιος (1869-1887)
Στέφανος Σουλίδης (1887-1896)
Λεόντιος Α' (1896-1899)
Λεόντιος Β' (1899-1906)
Προκόπιος Λαζαρίδης (1906-1911)
Λουκάς (1911-1913)
Χρυσόστομος Χατζησταύρου (1913-1920)
Ευγένιος (1920-1922)